

# Kršćansko bratstvo kao spašenost i ujedinjenost

BORIS VULIĆ\*

UDK: 234:262  
Pregledni članak  
Primljeno:  
30. siječnja 2015.  
Prihvaćeno:  
26. ožujka 2015.

**Sažetak:** *Bratstvo istovremeno ujedinjuje i razdvaja ljude. U nemogućnosti otkrivanja istinskoga ujedinjujućeg principa, bratstvo postaje ili apstraktno, a time beznačajno, ili ideološko, a time opasno. Oba smjera vode iščeznuću pravoga bratstva iz života ljudi. Slijedeći misli Josepha Ratzingera, temeljna je teza članka da je kršćansko bratstvo jedino istinsko univerzalno i trajno ujedinjenje ljudi. Predgovor takvoga razumijevanja starozavjetna je teologija izabranja, a središte mu je čovjekov spasenjski udio na Kristovu sinovstvu i na njegovu bratstvu sa svim ljudima. Prema tomu, Božje očinstvo i Kristovo spasenje svih ljudi prethodne su snage kršćanskoga bratstva. U toj se perspektivi dualnost između braće i onih koji to nisu pokazuje u službi istinskoga univerzalizma. Izravna braća – u svjetlu Kristova križa – svoje izabranje prepoznaju kao zastupništvo i poslanje prema ne-braći. To kršćansko bratstvo potvrđuje kao stvarno jedinstvo ljudskoga roda te time kao nosivu teološku kategoriju u razumijevanju Kristova dara spasenja i poslanja njegove Crkve.*

**Ključne riječi:** *kršćansko bratstvo, jedinstvo ljudskoga roda, božansko posinovljenje, Kristov križ, Crkva, Joseph Ratzinger.*

## Uvod

Brat je postojao prije kršćanstva te postoji i izvan kršćanstva. Bratstvo ljudi, kao kategorija i stvarnost, nije isključivo biblijsko-kršćansko iznašašće, već je uvijek činilo dio ljudske stvarnosti. U širem smislu riječi, temeljno je svojstvo bratstva da označava i tumači posebnu povezanost i ujedinjenost ljudi.<sup>1</sup> Kao takvo, bratstvo se zasniva na prethodnom ujedinjujućem principu koji ima snagu povezati određene ljude i jamčiti njihovu ujedinjenost te trajnost njihove povezanosti. Jednostavno rečeno, ujedinjujući princip bratstva jest ideja ili stvarnost koja rađa braću. Pre-

\* Dr. sc. Boris Vulić,  
Katolički bogoslovni  
fakultet u Đakovu  
Sveučilišta J. J.  
Strossmayera u Osijeku,  
P. Preradovića 17, p.p. 54,  
31400 Đakovo, Hrvatska,  
vulic@me.com

<sup>1</sup> »Brat«/»braća«/»bratstvo« ovdje dolaze kao zbirne imenice, pa se stoga redovito odnose i na ono što je žensko i na ono što je muško.

poznati u drugom brata, znači biti s njim ujedinjen po sudjelovanju na istoj ideji ili stvarnosti.

Promatrajući slojevitost kategorije bratstva i njegovih dominantnih nota u povijesti, uviđamo da je čovjek brata prepoznavao prije svega u onomu koji je »iste krvi«, zatim u onomu koji dijeli istu etničku ili religioznu pripadnost, ali i u onomu koji sudjeluje na istomu pokretu ili dijeli iste vrijednosti i ciljeve. Već u ovomu sažetku postaje razvidno da je ujedinjujući princip bratstva bitno partikularan, te se stoga bratstvo redovito odnosi na *neke*, odnosno na one koji stoje unutar ekskluzivističkoga okvira kao čvrste granice između braće i onih koji to nisu. Povijest pamti puno primjera koji pokazuju da se sav smisao bratstva iscrpljivao u tomu da se jedni razlikuju od drugih. Iako razlikovanje jednih od drugih stoji kao temeljna logika bratstva, ono nije i konačni smisao bratstva. Ostati samo na razini razlikovanja braće i ne-braće značilo bi suočiti se s rizikom da se istinski smisao bratstva reducira na (radikalni) dualizam koji lako apsorpira samo bratstvo, nerijetko prerastajući u tragediju koja u konačnici poništava samo bratstvo, odnosno braću ostavlja bez stvarnoga ujedinjenja.

S te točke gledišta razumljivo je da su se u povijesti javljali pokušaji da se potpuno dokine partikularno razumijevanje bratstva iznalaženjem jednoga i jedinoga ujedinjujućeg principa koji će jamčiti univerzalno bratstvo ljudi. Izdvojimo ovdje, kao posebno zoran primjer, ideju bratstva (*fraternité*) Francuske revolucije. Univerzalno bratstvo svih ljudi utemeljeno je na istoj ljudskoj naravi. Svi su ljudi braća samim tim što su ljudi. Prema tomu, ljudsko bratstvo ne poznaje granice, a sve što ljude određuje na partikularan način, treba potisnuti u privatnu i, za samo bratstvo, sekundarnu sferu. Mnogima se činilo da će se takvim pristupom bratstvu trajno uspostaviti sloboda i jednakost svih ljudi te zajamčiti trajni mir. Međutim, ovakav apstraktan pristup bratstvu ljudi, koji je želio dokinuti partikularne principe jedinstva ljudi, u konačnici dokida samo univerzalno bratstvo. Ono što se u povijesti poslije dogodilo svjedoči da se univerzalno bratstvo ljudi, utemeljeno na apstraktno viđenoj ljudskoj naravi, lako pretvara u ideologiju. Ono postaje opasno za sve, jer zaoštava dualizam povlačeći još tragičniju granicu između brata (=istomišljenika) i onoga koji to nije. Ovaj potonji nije više samo drugi i drugačiji, nego postaje i neprijatelj. Zato bratstvo svoj smisao pronalazi jedino u tomu da se zajedno ide *protiv* drugoga. Dakle, spomenuti pokušaj ujedinjenja svih ljudi, kao i njegovi slični prethodni (politički) primjeri, pokazao se bezuspješnim.

Možemo ustvrditi da su sva ova previranja, od isključivoga partikularizma do apstraktnoga ujedinjujućeg principa, dovela do toga da se univerzalno bratstvo ljudi – braća smo samim time što smo ljudi – danas prihvaća kao nešto posve beznačajno i

hladno te u konačnici nestvarno.<sup>2</sup> Već iz našeg dosadašnjega hoda postaje razvidno da će bratstvo ljudima značiti onoliko koliko je stvaran njegov ujedinjujući princip te da će trajati i biti plodno onoliko koliko je taj princip u sebi snažan. Stoga držimo da je put obnove bratstva bitno označen pitanjem postoji li ujedinjujući princip koji bi bio, da tako kažemo, univerzalan u svojoj partikularnosti, odnosno stvaran u svojoj snazi da ujedinjuje braću te ih razlikuje od drugih, a da istodobno utemeljuje i jamči jedinstvo cijeloga ljudskog roda. Zato ćemo u ovom radu istražiti koji nam se odgovor na to pitanje pruža iz teologije kršćanskoga bratstva. Na tomu ćemo se putu voditi hermeneutikom kršćanskoga bratstva teologa Josepha Ratzingera, danas pape emeritusa Benedikta XVI.<sup>3</sup>

## 1. Bratstvo kao spasenjska stvarnost

### 1.1. STAROZAVJETNO BRATSTVO PO STVORENOSTI I IZABRANJU

U Starom zavjetu pojam »brat« ima slojevito značenje.<sup>4</sup> Brat je onaj koji je rođen od iste majke (usp. Post 4,2), ali i član iste obitelji, plemena i naroda (usp. Post 13,8; 2 Sam 19,13; Pnz 25,3). Već ovo preneseno, odnosno prošireno shvaćanje bratstva pokazuje da se u starozavjetnom krajoliku bratstvo ne ograničava samo na usko obiteljsko srodstvo. Štoviše, važnost i očitost naravnoga bratstva omogućila je njegovo prošireno razumijevanje u religioznom, odnosno teološkom smislu. Zato teolog Ratzinger primarnu dijagnozu starozavjetne teologije bratstva otkriva hebrejskom riječju *āh*, koja označava brata i to ponajprije pod vidom pripadnosti istoj religiji naroda Božjega.<sup>5</sup> Religijsko zajedništvo je, dakle, sinonim bratstva koje istovremeno uključuje i nadilazi zajedništvo zasnovano samo na sunarodnjaštvu (hebr. *re<sup>a</sup>* = *bližnji*). Dakako, zbog ondašnje prožetosti vjere i svih dimenzija ljud-

<sup>2</sup> Budući da čovjek uvijek gubi ako bratstvo iščezava, papa Franjo ne štiti o bratstvu. Spomenimo samo da je svoje dvije dosadašnje poruke za Svjetski dan mira posvetio upravo istinskom bratstvu. Vidi više: FRANJO, Bratstvo – temelj i put za mir, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije* (dalje: *Vjesnik*) 142(2014.)1, str. 4.-9.; FRANJO, Ne više robovi nego braća, u: *Vjesnik* 143(2015.)1, str. 78.-81.

<sup>3</sup> Na temelju: J. RATZINGER, *Kršćansko bratstvo*, KS, Zagreb, 2008. Njemački izvornik tiskan je 1960. g., ali se i danas pokazuje kao najuspjelija teološka hermeneutika bratstva, što je poseban razlog zbog kojega joj se u ovom radu vraćamo. Držimo prikladnim ovdje ukazati na nedavno objavljen vrсни doprinos za dublje i sustavnije poznavanje Ratzingerove teološke misli na našem jezičnom području: N. V. KOVAČ, *Personalno-relacijska paradigma teologije Josepha Ratzingera/Benedikta XVI.*, KS, Zagreb, 2014., u kojem se Ratzingerova razrada kršćanskoga bratstva povezuje s njegovim produbljanjem paradigme *communio*. Usp. isto, str. 356.

<sup>4</sup> Usp. A. NÉGRIER, X. LÉON-DUFOUR, Brat; u: X. LÉON-DUFOUR (ur.), *Rječnik biblijske teologije*, KS, Zagreb, 1993., stup. 107.-112., ovdje 107.-108. Usp. također: L. MARIJANOVIĆ, Povezanost bratstva i mira u Svetomu pismu, u: *Vjesnik* 142(2014.)1, str. 14.-27.

<sup>5</sup> Usp. J. RATZINGER, *Kršćansko bratstvo*, str. 12.-13.

skoga života, bratstvo po istoj vjeri nužno se poklapa s bratstvom po istoj etničkoj pripadnosti, i obratno. Prema tomu, starozavjetni je brat onaj koji u zajedništvu izraelskoga naroda vjeruje u Boga Abrahamova, Izakova i Jakovljeva. No, pokušajmo razumjeti ovu konstataciju iz njezine starozavjetne unutrašnjosti.

Starozavjetni put bratstva označen je »uzbudljivim paradoksom starozavjetne religije«<sup>6</sup> – istovremenošću i napetošću između univerzalnoga jedinstva ljudi i partikularnoga izabranja Izraela, što počiva na napetosti, kako unutar slike Boga tako i unutar slike čovjeka. Prvi horizont dijalektičke perspektive starozavjetnoga bratstva slika je Boga koji je stvoritelj svih ljudi i slika čovječanstva stvorena po Adamu i obnovljena po Noi. Izraelov Bog jedini je Bog svih ljudi, koji u Adamu imaju svoje zajedničko podrijetlo. Bog je stvorio sve ljude iz istog praha zemaljskoga (usp. Post 2,7). Taj, svim ljudima zajednički prah zemaljski, postaje pologom jedinstva čitava ljudskoga roda, upućujući uvijek na svoj temelj, svim ljudima zajednički Božji stvarateljski čin.<sup>7</sup> Božje očinstvo po stvaranju trajno je jamstvo da su svi ljudi isti i ravnopravni, svi jednake vrijednosti i dostojanstva. No, time nismo precizno formulirali pravi uzrok jedinstva ljudskoga roda u njegovoj cjelovitosti. Naime, ljudi nisu povezani samo istim zajedničkim podrijetlom po stvaranju, nego se trajnost i snaga njihove povezanosti mjeri istinom da su svi ljudi stvoreni *na sliku Božju* (usp. Post 1,27). Po Božjem stvaranju u svakom čovjeku, i samo u njemu, prebiva slika Božja. Svaki čovjek posebno je mjesto Božje prisutnosti u svijetu. Čovjek, kao kruna stvaranja, jedino je Božje stvorenje u koje je ušla njegova stvarnost. Jedinstvo ljudskoga roda po stvaranju ovim je obogaćeno te ostaje antropološkom konstantom koju Bog čuva u svakom čovjeku, unatoč njegovu grijehu. Pod tim vidom, brata se može, makar s neodlučnom otvorenošću Izraela, prepoznati u svakom čovjeku, onomu koji je član izraelskoga naroda, ali i onomu koji pripada drugim narodima svijeta.

S ovom trajnom premisom pođimo korak dalje, prema drugome horizontu spomenute dijalektičke perspektive bratstva u Starome zavjetu. Bog čovjeka nije stvorio da bi ga potom napustio i prepustio nejasnoj sudbini. Čovjek je stvoren jer ga je Bog želio kao svojega prijatelja, sugovornika i saveznika. Prema teologiji stvaranja, svaka čovjekova dimenzija treba biti interpretirana u svjetlu te istine. To znači da se i jedinstvo ljudskoga roda proizašlo iz stvaranja na Božju sliku treba promatrati unutar perspektive saveza i u vidu zajedništva čovječanstva s Bogom. Taj je savez po Noi, »drugomu Adamu«<sup>8</sup>, Bog obećao svim narodima svijeta (usp. Post 9-10)

<sup>6</sup> J. RATZINGER, *Kršćansko bratstvo*, str. 14. Usp. isto, str. 13.-17.

<sup>7</sup> O jedinstvu čovječanstva, oblikovanom od istog zemaljskoga praha, vidi više u: J. RATZINGER, *U početku stvori Bog. Promišljanja o stvaranju i grijehu*, Verbum, Split, 2008., str. 54.-57.

<sup>8</sup> Tako o Noi u: D. RUNJE, Očinstvo u Bibliji i tri Adama. Teološka meditacija, u: *Communio* 36(2010.)109, str. 13.-17., ovdje str. 14.-15.

te se on povijesno počeo na poseban način ostvarivati s jednim narodom, ne gubeći svoju usmjerenost na sve ljude.

U svojemu promislu, po obećanju danom Abrahamu (usp. Post 15), Bog je izdvojio jedan narod kao posebnu svojinu i započeo s njim ono što po stvaranju želi učiniti sa svim narodima svijeta. U tom nam se izabranju otkriva drugi horizont spomenute dijalektičke perspektive bratstva u Starom zavjetu.

Upravo u izabranju Božjega naroda teolog Ratzinger prepoznaje odlučujući moment za razumijevanje *snažnijega* i time *izravnijega* bratstva unutar starozavjetne teologije, koji počiva na drukčijem pristupu slici Boga i čovjeka. Prethodno smo vidjeli da je ujedinjujući princip jedinstva ljudskoga roda Božje očinstvo po stvaranju na sliku Božju. No, unutar njega, u započetoj povijesti dijaloga između Boga i čovjeka, ujedinjujući princip izraelskoga naroda zadobiva novu kvalitetu i time se podiže na drugu razinu. Izraelov nacionalni Bog pripada cijelom svijetu. On je sveopći Bog naroda, ali samo po stvaranju. Spram Izraela on se pokazuje u osobitom očinstvu i to po izabranju. Svijest da ta kvaliteta Božjega očinstva proizlazi iz Božje slobodne volje, održava Izabrani narod da se radikalno ne zatvori u samoga sebe, iako će kasnije židovstvo pokazati ozbiljnu tendenciju i takva zatvaranja. I ovakvo tumačenje počiva na novoj teološko-antropološkoj slici, prema kojoj je Bog ponudio Toru svim narodima, ali ju je Izrael jedini prihvatio i time postao jedina Božja svojina.

Možemo reći da nam dijalektička perspektiva starozavjetnoga teološko-antropološkog krajolika otkriva dvije razine ljudskoga bratstva. Nazovimo ih, služeći se kasnijom terminologijom, *naravno bratstvo* po stvaranju te *nadnaravno bratstvo* po izabranju, koje ne dokida ono prvo.<sup>9</sup> *Nadnaravni brat* postaje brat u povlaštenom i punom smislu, jer sudjeluje na istomu Božjem izabranju i, zajedno s cijelim narodom, živi svoje savezništvo s Bogom. Pod tim vidom podignuta je vrijednost istoga krvnog srodstva, odnosno sunarodnjaštva te zajedništva izabranoga naroda.

Zadržimo se ovdje na važnoj dimenziji starozavjetne teologije bratstva, koja se možda ponajbolje otkriva ako je istražimo u njezinoj etičkoj datosti. Prethodno smo naglasili da bratstvo po izabranju ne dokida bratstvo po stvaranju. Hodeći

---

<sup>9</sup> Takva se terminologija koristi, npr., u: T. MATULIĆ, Skica teološkog utemeljenja ideje solidarnosti. Traganje za »solidarnim« dimenzijama teologije stvaranja i spasenja, u: *Bogoslovska smotra* 74(2004.)2, str. 433.-455. Kad je riječ o solidarnosti, treba reći da se ona danas reducira na društveni angažman, lišen svoje dublje dimenzije. Teološki se solidarnost može prihvatiti jedino kao izričaj svojega istinskog temelja – kršćanskoga bratstva i milosrđa. Upravo slijedeći isto Ratzingerovo djelo o bratstvu, to je jasno pokazano u: I. RAGUŽ, O solidarnosti kao bratstvu i milosrđu, u: V. B. MANDARIĆ, R. RAZUM (ur.), *Solidarnost i znanje kao odgojno-obrazovne vrijednote*, GK, Zagreb, 2013., str. 105.-115.

zajedno prema punini vremena, na putu *privikavanja*<sup>10</sup> na istinsko bratstvo u Isusu Kristu, bratstvo po stvaranju i bratstvo po izabranju u povijesti spasenja pokazuju se, kako smo vidjeli, u svojem nužnom dijalektičkom odnosu. Prepoznati brata u sunarodnjaku, koji baštini isto Božje izabranje, istovremeno znači prepoznati ne-brata u onomu koji stoji izvan te baštine. Budući da se ne postupa jednako prema bratu i prema onomu koji to nije, stvaraju se dvije zone etičkoga bitka.<sup>11</sup> Unatoč njima, bratstvo po izabranju samim tim što je takvo ne znači da se okreće protiv onih koji nisu braća. Štoviše, takav rasplet bratstva prethodno je zapriječen istinom da i Izrael i svi narodi svijeta dijele isto podrijetlo u zajedničkom Božjemu stvaranju na njegovu sliku.

Unatoč tamnim noćima Izraelova religioznog i nacionalnog fundamentalizma, dijalektika radikalnoga razdvajanja braće po izabranju i onih koji to nisu pokazuje se protivna starozavjetnoj teološkoj viziji bratstva. Time se nije reklo da se po istoj viziji dokida razlikovanje brata i ne-brata. Čini se sretnim Ratzingerovo rješenje koje u našu problematiku unosi pojam *dualnosti* naspram *dualizma*.<sup>12</sup> Time se želi reći sljedeće: dualno razumijevanje bratstva znači razlikovanje između izravne braće i onih koji to nisu. Ali je sve njih Božje stvaranje prethodno učinilo jednakima te je time unaprijed osuđena svaka dijalektika koja bratstvo po izabranju dualistički usmjerava protiv onih koji nisu braća.<sup>13</sup> Zato braća iskazuju svoju ljubav i brigu i prema onima koji to nisu (npr. odredba o ljubavi prema strancima u Lev 19,33-34). Tu nam se, makar diskretno i bez očekivane prodornosti, otkriva nova dimenzija starozavjetne teologije bratstva, koja će se kasnije pokazati ključnom, a koja bratstvo po izabranju određuje kao poslanje prema onima koji nisu braća. Ovim nas je Stari zavjet, poput predgovora, uveo u ono što je za bratstvo ljudi donio Isus Krist.

## 1.2. SINOVI U SINU I BRAĆA U BRATU

Ulazeći u analizu novozavjetnoga razumijevanja bratstva, naš se teolog zadržava na Isusovoj uporabi riječi brat, koju sažima u četiri vida.<sup>14</sup> Za Isusa brat je ponajprije onaj koji pripada istoj židovskoj religiji (npr. Mt 5,47). Uz ovo redovito značenje, Isus pokazuje dodatno, partikularno razumijevanje bratstva. Naime, on se također naslanja na rabinsko poimanje bratstva kao posebnoga odnosa učitelja i učenika, ali ga istovremeno nadilazi u njegovoj horizontalnosti. Kristovi učenici njegova su braća i zato braća međusobno (npr. Mt 28,10), ali je njihovo bratstvo dublje od pukog odnosa učitelja i učenika, jer je neraskidivo povezano s Božjim očinstvom (npr. Iv

<sup>10</sup> Usp. A. NÉGRIER, X. LÉON-DUFOUR, *Brat*, stup. 108.

<sup>11</sup> Usp. J. RATZINGER, *Kršćansko bratstvo*, str. 12.

<sup>12</sup> Usp. *isto*, str. 17.

<sup>13</sup> O bratstvu po redu stvaranja usp. II. VATIKANSKI KONCIL, *Nostra aetate. Deklaracija o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama* (28. X. 1965.), br. 5, u: *Dokumenti*, KS, Zagreb, 72008. (= NA).

<sup>14</sup> Usp. J. RATZINGER, *Kršćansko bratstvo*, str. 28.-35.



20,17). Treći vid možemo nazvati tipično kršćanskim: Kristov brat jest onaj koji se s njim ujedinjuje po prihvaćanju Božje volje (npr. Mk 3,31-35). Time je bratstvo određeno kao teološka stvarnost koja se zasniva na slobodnom i duhovnom *fiat* Božjoj volji. Kristovo bratstvo ne zasniva se, dakle, na nekom pokretu ili cilju, nego proizlazi iz vjere i povjerenja prema Bogu Isusa Krista. Četvrti pak vid bratstva u Kristu posebno izriče univerzalnost i otvorenost novoga bratstva, otkrivajući ga kao zajedništvo u malenosti i potrebitosti. Zato se ono najsigurnije ostvaruje u odnosu djelotvorne ljubavi prema potrebitima, najmanjoj braći (usp. Mt 25,31-46), jer su oni upravo u svojoj potrebi na poseban način Gospodinova braća. Spomenimo ovdje još jedno: sam Isus ne zove sve ljude svojom braćom, a upozorava da će i krvno bratstvo zatajiti (usp. Mt 10,21).

Posebno je značajno produblјivanje razumijevanja bratstva u Pavlovoj teologiji.<sup>15</sup> Pavao smjera na nutarnju stranu bratstva koje otkriva kao jedinstvo po istoj vjeri u Krista. Takva ideja bratstva nužno je povezana s Božjim oćinstvom, koje se prije svega odnosi na Sina. Po Kristu, po kojemu je i za kojega je sve stvoreno i u kojemu je sve spašeno (usp. Kol 1,15-20; 1 Tim 2,3-6), Božje se oćinstvo odnosi na sve ljude i postaje njihova stvarnost koja ih čini ravnopravnima (usp. Gal 3,28; Kol 3,11). Pritjelovljenjem i suoblićenjem Kristu, ćovjek postaje stvarni dionik sinovskoga odnosa Krista s Ocem te zato i sam postaje posinjen u Kristu. Zato Duh posinstva u njemu kliće »Abba! Oće!« (Rim 8,15). Ovim su posve osvjetljeni temelji kršćanskoga bratstva, na koje ćemo se ubrzo vratiti.

Ovdje svakako trebamo naznaćiti i nužne ekleziološke reperkusije gornjega teološkog postavljanja prethodnih snaga bratstva. U Djelima apostolskim i poslanicama postaje razvidno da se prva Crkva u svojoj samosvijesti bitno spoznaje i doživljava kao bratstvo. Odnosno, da se pojmom *braća* (*ἀδελφοί*), slijedom već spomenute logike dualnosti, u njoj oznaćavaju samo kršćani, bez obzira na njihovu provenijenciju.<sup>16</sup> Tako nam je dan još jedan uvid u sigurnost Crkve da se kršćansko bratstvo ne iscrpljuje u Adamovu potomstvu ili Abrahamovu sinovstvu, nego je satkano, da tako kaćemo, od potomstva novoga i posljednjega Adama, ćiji se dionik postaje po vjeri u njega (usp. Gal 3,7.29) i po njegovoj krvi (usp. Ef 2,13).<sup>17</sup>

---

<sup>15</sup> Usp. *isto*, str. 36.-42.

<sup>16</sup> Od III. stoljeća pojam »brat«, kao međusobni naziv za kršćane, biva reduciran na hijerarhijsko-asketsko područje (biskupe, svećenike i redovnike). Vidi *isto*, str. 43.-44.

<sup>17</sup> Usp. I. ŠPORĆIĆ, Tko je kršćanin? Novozavjetni vidici, u: *Bogoslovska smotra* 66(1996.)2-3, str. 179.-199., ovdje str. 185. Zbog aluzije na jedinstvo ljudskoga roda, utemeljeno u Boćjem stvaranju (npr. Dj 17,26), drugi će govoriti o kršćanima koji su krštenjem i vjerom urasli u Krista i tako postali »u još višem stupnju braća«, odnosno da su time postali »još više braćom«. Tako u: M. ZOVKIĆ, *Crkva kao narod Boćji. Katolićka ekleziologija*, KS, Zagreb, 1976., str. 29. Ipak, radi se o nijansama izricanja nućne dualnosti izmeću kršćana i onih koji to nisu.

Vratimo se sada teološkom putu koji nam je na poseban način zadao sv. Pavao. Na tom putu se Božje očinstvo i Kristovo sinovstvo pokazuju ključnim za cjelovitost teologije bratstva. Već je u Starom zavjetu diskretno razumijevanje Boga kao oca proizlazilo iz razumijevanja Boga kao osobe.<sup>18</sup> Prethodno smo spomenuli da u Starom zavjetu jedinstvu ljudskoga roda i bratstvu po izabranju odgovaraju dva oblika Božjega očinstva. Bog je otac svih ljudi jer je njihov stvoritelj, ali je Izraelu otac na poseban način, po izabranju, što Izraelu pribavlja naslov prvorođenca (usp. Izl 4,22). Sinovstvo Božjega naroda postupno će se zgušnjavati u ideji kralja koji personificira cijeli narod. Kralj je sin Božji jer predstavlja Izrael, koji je nositelj sinovstva Božjega izabranja. Daljnje razvijanje mesijanske ideje kroz sinovstvo kralja i dovršava se u Kristovu pravom sinovstvu po naravi. Zato se može ustvrditi da se u njegovoj mesijanskoj osobi utemeljuje novi Izrael. Drugim riječima, ono što je Izrael sjenovito, a njegov kralj na preneseni način, to Isus Krist *jest*. On je Prvorođenac, jedini Sin i pravi Izrael koji u svojoj osobi posjeduje i ispunja Izraelovo sinovstvo.<sup>19</sup> Na istoj se razini sada objavljuje i očinstvo Oca. Ključno nam je ovdje uvidjeti ono što je u našem pitanju presudno u pavlovskoj teologiji: Božje očinstvo više se ne razumije samo na razinama stvaranja i izabranja nego se, polazeći od objave Isusa Krista, sada interpretira na višoj, ontološkoj razini – na razini same Božje biti.<sup>20</sup>

Na toj se razini zato nužno treba ostati i kad se promišlja novozavjetno viđenje čovjekova spasenja u Kristu kao čovjekova posinovljenja. »Gledajte koliku nam je ljubav darovao Otac: djeca se Božja zovemo, i jesmo« (1 Iv 3,1). Drugim riječima, dok je Krist istinski sin Božji po naravi, novi je čovjek stvarni Božji sin po milosti.<sup>21</sup> Utjelovljenjem je Sin Božji uzeo ljudsku narav da u njoj dovrši spasenje te se tako

<sup>18</sup> Budući da teme Božjega očinstva i Kristova sinovstva prelaze okvire ovoga rada, ovdje ukazuemo na analize u: F.-X. DURRWELL, *Il Padre. Dio nel suo mistero*, Città Nuova, Rim, 41998.; P. O'CALLAGHAN, *Figli di Dio nel mondo*, EDUSC, Roma, 2013., osobito str. 316.-352.; J. GALOT, *Upoznajmo i slavimo Oca. Nacrtna teologija o Ocu*, UPT, Đakovo, 1999.

<sup>19</sup> Usp. J. RATZINGER, *Kršćansko bratstvo*, str. 49.-51. Ovaj zaključak dolazi na temelju »kanonske egzegeze«, odnosno čitanja pojedinih svetih tekstova u jedinstvu i cjelini Pisma. Važnost takva pristupa posebno istaknuta u: J. RATZINGER /BENEDIKT XVI., *Isus iz Nazareta*, sv. I., Verbum, Split, 2007., str. 11.-14. Usp. također: II. VATIKANSKI KONCIL, *Dei Verbum. Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi* (18. XI. 1965.), br. 12, u: *Dokumenti*, KS, Zagreb, 72008. (= DV)

<sup>20</sup> Na tragu teologije sv. Tomu Akvinskoga ovu ontološku razinu najbolje je izraziti na sljedeći način: »Ima u Bogu onaj koji je *samo* Očinstvo, i onaj koji je *samo* Sinovstvo. Doista, za razliku od onoga što se nama događa, Sin nikad ne postaje Otac. Dok su u našem ljudskom iskustvu sinovstvo i očinstvo *etape*, svladane da budu nadiđene [...], u Bogu sinovstvo i očinstvo jesu *osobe*, subzistentni modaliteti bitka u Tojstvu.« J.-P. BATUT, *Je li imenovanje Ocem nasilno prisvajanje*, u: *Communio* 36(2010.)109, str. 4.-12., ovdje str. 7.

<sup>21</sup> Uvijek je opasnost zaboraviti realnost posinovljenja, a time i bratstva, shvaćajući ih kao metaforičke ili moralne koncepte, kako je upozoreno u: A. MATELJAN, *Obdareni ljubavlju. Uvod u teologiju milosti*, CS, Split, 2006., str. 70.-71.



»na neki način sjedinio sa svakim čovjekom.«<sup>22</sup> U tomu djelu spasenja ljudskoga roda, Krist ne ograničava svoju sinovsku relaciju s Ocem samo na sebe, nego ju, po djelovanju Duha Svetoga, otvara svim ljudima koji u njega vjeruju. Spasenjskim darom pritjelovljenja Sinu čovjek od njegove punine prima božansko posinovljenje koje postaje objava uzvišenosti njegova božanskog poziva i njegovo najveće ispunjenje.<sup>23</sup> Utjelovljeni i uskrsli Krist preobrazio je staroga čovjeka u zajedničara božanske naravi (usp. 2 Pt 1,4). Poslušajmo što nam o spasenjskom realizmu čovjekova božanskog sinovstva kaže *Katekizam Katoličke Crkve*:

»Postoji dvostruki vidik u vazmenom otajstvu: svojom smrću Krist nas oslobađa od grijeha, a svojim uskrsnućem otvara nam pristup u novi život. Taj je život ponajprije *opravdanje* koje nam vraća milost Božju, "da kao što Krist slavom očevom bi uskrišen od mrtvih, i mi tako hodimo u novosti života" (Rim 6,4). On se sastoji u pobjedi nad smrću grijeha i u novom udioništvu u milosti. On ostvaruje posinovljenje kojim ljudi postaju braćom Kristovom, kako Isus zove učenike nakon uskrsnuća: "Idite, javite mojoj braći" (Mt 28,10; Iv 20,17). Braća ne po naravi, nego po daru milosti, jer posinovljenje proviđa stvarno dioništvo u životu jedinoga Sina, životu koji se potpuno objavio u njegovu uskrsnuću.«<sup>24</sup>

Ovdje nam je vjera Crkve zacrtala jedino usmjerenje za pronalaženje teološkoga temelja kršćanskoga bratstva. Sudjelovanjem u sinovstvu Sina, novi i obnovljeni čovjek postaje Kristov brat (usp. Rim 8,29; Heb 2,11-12.17).<sup>25</sup> Posve se mirno može ustvrditi i obrnuto: zato što čovjek postaje Kristov brat u punom smislu postaje posinovljen. Stvarno čovjekovo sinovstvo po milosti uvijek je, dakle, i stvarno bratstvo po milosti. Bratstvo spašenih je, dakle, plod milosnoga dara sudjelovanja na sinovskom odnosu Krista s njegovim i našim Ocem koje je istodobno sudjelovanje na Kristovu bratstvu sa svim ljudima.

Bog je želio, ljubio i stvorio svakog čovjeka u Isusu Kristu, te je stoga svaki čovjek predodređen kao mogući Isusov brat<sup>26</sup> Dovođenjem spasenja u Kristu čovječanstvo

<sup>22</sup> II. VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu* (7. XII. 1965.), br. 22, u: *Dokumenti*, KS, Zagreb, 72008. (= GS); IRENEJ LIONSKI, *Adversus haereses*, IV., 33, 4, u: *Sources Chrétiennes*, sv. 100, Cerf, Pariz, 1965., str. 810.

<sup>23</sup> Usp. L. F. LADARIA, *Antropologia teologica*, Piemme, Casale Monferrato, 52007., str. 422. Usp. također: J. VRANČIĆ, Bratstvo ljudskoga roda kao posljedica pobožanstvenjenja, u: *Vjesnik* 142(2014.)1, str. 28.-34.

<sup>24</sup> *Katekizam Katoličke Crkve*, Hrvatska biskupska konferencija – Libreria Editrice Vaticana (za uporabu prijevoda na hrvatskom jeziku), Glas Koncila, Zagreb, 1994., br. 654 (= KKC).

<sup>25</sup> Ovakvo teološko izvođenje bratstva prisutno je u većini suvremenih »manuala« teološke antropologije. Vidi, npr, u: L. F. LADARIA, *Antropologia teologica*, str. 419.

<sup>26</sup> Usp. K. RAHNER, *Antropologia teologica*, u: K. RAHNER (ur.), *Sacramentum Mundi. Enciclopedia Teologica*, sv. 1, Morcelliana, Brescia, 1974., str. 272.-283., ovdje 282.

sakramentalno i stvarno postaje *sin u Sinu*<sup>27</sup> i *brat u Bratu*.<sup>28</sup> Pod teološkim vidom ovo nam daje sigurnost da Otac u Sinu ljubi spašeno čovječanstvo kao Kristovu pravu braću i sestre.<sup>29</sup> Očev odnos prema čovjeku mora biti jedina mjera čovjekova odnosa prema braći. Zato u nebeskom Ocu treba prepoznati sigurnost novoga bratstva utemeljena u Kristu te uzor i zaštitu bratskih odnosa.<sup>30</sup> Pod antropološkim vidom ovo nam pak daje sigurnost da biti božanski posinovljen i prepoznati Božje očinstvo kao svoje ne može ne značiti u drugima otajstveno prepoznati svoju stvarnu braću. Oba vida, podsjeća teolog Ratzinger, nerazdruživa su i jednako važna: »Ne smije se formulirati da je Krist ljude naučio Bogu govoriti “Oče”, nego to strogo mora glasiti ovako: On ih je podučio govoriti “Oče naš” i to “naš” nije manje važno od “Oče”.«<sup>31</sup>

Dosadašnji prijedeni put za teologiju bratstva znači sljedeće: krajnji izvor kršćanskoga bratstva ne pronalazi se u istoj ljudskoj naravi ni u zajedničkom podrijetlu svih ljudi, kao ni u drugim principima kojima se ljudi povezuju u različitim ambijentima života.<sup>32</sup> Konačni izvor univerzalnoga bratstva u Kristu, koji je »prvorode nac među mnogom braćom« (Rim 8,29), jest čovjekovo spasenje kao zadobivanje udjela na Kristovu sinovskom odnosu s Ocem koje je istodobno i uvijek sudjelovanje na Kristovu bratskom odnosu sa svim ljudima, po djelovanju jednoga Božjega Duha.

Spuštajući gornji zaključak u strogo ekleziološki kontekst, on nam se u dvoznačnosti povijesti spasenja, otkrivao istodobno kao univerzalan i kao partikularan. Svi su

<sup>27</sup> Među prvima u suvremenoj teologiji ovaj koncept ponovno se koristi u: E. MERSCH, *Filii in Filio*, u: *Nouvelle Revue Théologique* 65 (1938.), str. 551.-582.; 681.-702.; 809.-830. Također u: GS, br. 22.

<sup>28</sup> Teološki gledano, brat ima primat pred prijateljem: prijatelja izabiremo, brat nam je darovan. Zato »draga braćo i sestre« nosi drugačiju poruku i nijansu od »dragi prijatelji«. Također, ova nam perspektiva daje novo svjetlo u razumijevanju teritorijalnoga načela ustroja župnih zajednica. »Teritorijalno je jedinstvo izričaj činjenice da kršćanstvo nije skupina prijatelja koji se odjeljuju od drugih te se zatvaraju sami u sebe, nego su osobe koje Gospodin nalazi i koji prihvaćaju braću koju im Gospodin daje. Kao što znamo, razlika između prijatelja i brata upravo je u tomu: prijatelj je netko koga tražim, a brat mi je darovan. U tomu smislu potrebno je prihvatiti braću koja mi možda nisu simpatična, ali koji su mi braća jer smo sjedinjeni u vjeri.« J. RATZINGER, *Novi izljevi Duha. Pokreti u Crkvi*, Verbum, Split, 2008., str. 75.

<sup>29</sup> Za ovu perspektivu vidi više u: W. BREUNING, *Sviluppo sistematico degli enunciati escatologici*, u: J. FEINER, M. LÖHRER (ur.), *Mysterium salutis. Nuovo corso di dogmatica come teologia della storia della salvezza*, sv. 11, Queriniana, Brescia, 1978., str. 289.-428.

<sup>30</sup> Usp. A. TAMARUT, *Bratstvo utemeljeno u Isusu Kristu*, u: *Vjesnik* 142(2014.)1, str. 10.-13.

<sup>31</sup> J. RATZINGER, *Kršćansko bratstvo*, str. 54. Usp. ISTI/BENEDIKT XVI., *Isus iz Nazareta*, str. 153.

<sup>32</sup> Ne poništavajući ovim svojevrsnu kronologiju povijesti spasenja: »Jedinstvo Mističnoga tijela Kristova, nadnaravno jedinstvo, pretpostavlja prvotno naravno jedinstvo, jedinstvo ljudskoga roda«. H. de LUBAC, *Katoličanstvo. Društveni aspekti dogme*, Ex Libris, Rijeka, 2012., str. 41.

ljudi pozvani po svojem suradničkom doprinosu *postati* ono što po daru spasenju već *jesu* – jedno u Isusu Kristu, jedinom putu prema Oca i jedinoj istini u kojoj se braća prepoznaju kao takva. U svjetlu dijalektike *biti-postati* točno se zna tko daje taj suradnički doprinos, odnosno tko je brat u punom spasenjskom smislu te riječi. Ratzinger to sažima na sljedeći način:

»Međusobno bratstvo kršćana ima svoj najdublji dogmatski temelj na našem pritetjelovljenju Kristu Isusu, na jedinstvenosti novoga čovjeka. Kao i Božje očinstvo, i bratstvo je kršćana u Gospodinu uzdignuto iznad prostora ideja na dostojanstvo istinske stvarnosti koja se uistinu zbila u događaju Krista, a i dalje se događa. Ujedno se ovdje već pokazuje i konkretni oblik ostvarenja i trajno izvorište kršćanskoga bratstva koje počiva na činjenici našeg pritetjelovljenja Kristu. Čin koji naročito uzrokuje ovo pritetjelovljenje jest krštenje (koje se u pokori, gdje je potrebno, uvijek iznova ponavlja); trajno ispunjenje našega tjelesnog jedinstva s Gospodinom i jedinstva međusobno. Njegovo je novo utemeljenje euharistijsko slavlje.«<sup>33</sup>

Brat se, dakle, postaje krštenjem, a u euharistiji se kršćansko bratstvo obnavlja i hrani, i samo postajući izvorom djelatne ljubavi kojom se ostvaruje bratstvo te uvjetom pravoga žrtvenog prinosa Bogu (usp. Mt 5,23-24).<sup>34</sup> Time je potvrđeno da novo kršćansko bratstvo u povijesti spasenja u sebi zadržava postojanje dualnosti, odnosno razlikovanja brata i onoga koji to nije. Iako se Kristova zapovijed ljubavi odnosi na sve ljude, čak i na neprijatelje (usp. Mt 5,43-48), a posebno na one koji su u potrebi, brat u izravnom smislu jedino je kršćanin. Zato se prema njemu postupa drugačije, onako kako je vlastito nutarnjem etosu bratstva. Prema našem teologu »samo je ova ograničena upotreba pojma "brat" kršćanska; dokidanje je te granice prosvjetiteljsko. Samo je u tom ograničenju pojam "brat" uopće ostvariv.«<sup>35</sup>

Biblijski gledano, kršćanske granice između prave braće i onih koji to nisu u konačnici se pokazuje kao nužno prethodno ograničenje kako bi to isto bratstvo bilo stvarno i vrijedno te kako bi, kao takvo, služilo univerzalnoj otvorenosti.<sup>36</sup> Tako smo, također, imenovali još jednu očitost, opet u povijesno-spasenjskom horizontu. U kršćanskom bratstvu ovdje i sada ne uzimaju udjela svi ljudi te zato to bratstvo donosi dualnost i dijalektiku koja, međutim, ne ide putem radikalnijega loma

<sup>33</sup> J. RATZINGER, *Kršćansko bratstvo*, str. 52.

<sup>34</sup> Euharistija je, dakle, uvijek bratsko sakramentalno događanje po kojem Crkva i kršćansko bratstvo postaju istoznačnice. Ona je podjednako susret s Kristom u riječi i kruhu te susret s braćom i sestrama, koji po istoj vjeri i ljubavi izgrađuju veliko jedinstvo Gospodinova Tijela. Zato u župnim zajednicama prepoznajemo povlašteno i prvotno mjesto za ostvarivanje kršćanskoga bratstva. Da bi se bratstvo stvarno i konkretno živjelo, braća se trebaju poznavati. Drugim riječima, župa »smije biti velika samo toliko da svatko još može poznavati onog drugog«; *Isto*, str. 66. Usp. *isto*, str. 66.-67.

<sup>35</sup> *Isto*, str. 65.

<sup>36</sup> Usp. *isto*, str. 69.

ljudskoga roda na braću i one koji to nisu, nego se, zbog teološke naravi samoga bratstva, pokazuje spasenjski značajnom i za jedne i za druge. U sljedećem ćemo koraku ovom pokušati dati detaljnije objašnjenje.

## 2. Otvorena i univerzalna usmjerenost bratstva po Kristu

Ukazivanjem na razlikovanje između kršćanskoga brata i onoga koji to nije očito nismo rekli sve o kršćanskom bratstvu. Štoviše, tu se tek počinje otkrivati njegovo pravo značenje, razotkriveno Božjom univerzalnom spasenjskom voljom i Kristovim djelom spasenja cijeloga čovječanstva. On je onaj koji je, u svojem predanju Ocu i radi Očeve spasenjske volje, život svoj dao kao otkupninu *za* mnoge (usp. Mt 20,28), a ne *protiv* njih. Tu nam se otvara horizont u kojem se ne-bratstvo onih koji su vani unosi u samu srž kršćanskoga bratstva.

Istina Kristova križa, stoga, nikako ne smije biti zaobidena kao neutralna spram kršćanskoga bratstva. Kristov križ jedinstveni je događaj u njegovu izabranju od Oca i punina objave njegove zastupničke egzistencije za druge. U svojem djelu otkupljenja ljudskoga roda raspjeti Krist preuzima na sebe svu težinu ljudskoga stanja ranjena grijehom, svu čovjekovu krivnju te svu tragičnost patnje i onih koji ne žele uzeti udjela na sinovstvu Sina i njegovu bratstvu.<sup>37</sup> Raspjeti Božji Sin zato je *istovremeno* i izabrani brat i ne-brat koji stoji izvan svojega izabranja. Kristova žrtva na križu, u kojoj on sam zastupnički postaje i ne-brat, da svima daruje posinovljenje koje je uvijek i bratstvo, postaje tako i žrtvom pomiriteljicom suprotstavljenosti braće i onih koji to nisu i (još) ne žele biti. Logika križa objavila nam je u punini ono što je u povijesti spasenja uvijek bila, da tako kažemo, logika Božjega spasenjskog djelovanja: izabranje jednoga nije izabranje protiv drugoga, nego upravo izabranje za druge. Ta istina samo Božje izabranje čini istovjetnim s poslanjem te je izabranje jednih uvijek sveto poslanje drugima. Po Kristovoj žrtvi na križu, brat i ne-brat upravo u svojoj suprotstavljenosti postaju braća, sjedinjena i suočena živjeti jedan uz drugoga te jedan u službi drugoga.<sup>38</sup> Put koji nas je doveo do spoznaje da se Kristovo izabranje od Oca na poseban način potvrđuje u Kristovoj zamjениčkoj odbačenosti na križu, jednako nas vodi do spoznaje da se u samom ne-bratstvu uoči potvrda bratstva, koje se onda kao poslanje živi i izvršuje u samom prostoru ne-bratstva. Ovakav rasplet bratstva posve daje za pravo onima koji kao srce Ratzingerove teologije bratstva, odnosno njezinu ključnu stvarnost, prepoznaju u Kristovu

<sup>37</sup> Ovo i ono što slijedi inspirirano je Balthasarovom hermeneutikom Barthova razumijevanja »praedestinatio gemina«. Usp. *isto*, str. 72.-77. Usp. također: H. U. von BALTHASAR, *La teologia di Karl Barth*, Jaca Book, Milano, 1977., str. 192.-207.

<sup>38</sup> Usp. *isto*, str. 200.

križu pod vidom njegova predstavljanja i zastupništva svih ljudi, time trajno uneseni u samu Božju ljubav.<sup>39</sup>

Granice kršćanskoga bratstva po Kristovu križu nisu dokinute nego su se otkrile kao trajno otvorene prema svima koji su po tomu križu sjedinjeni i na njemu prineseni u Kristovoj zastupničkoj žrtvi. Jasnoća da postoji granica između brata i onoga koji to nije istodobno je jasnoća da ta granica nije zaprjeka Božjoj milosti da upravo po tim granicama bude milost spasenja i za one koji slobodno hoće ostati vani (usp. Rim 11,30-32). Uvijek je, dakle, na djelu ista milost koja spašava brata u njegovu izabranju, ali spašava i ne-brata u njegovu neizabranju. S druge strane gledano, možemo ovo izreći na još jedan način. Kršćansko bratstvo po sebi očituje ono što Bog *hoće*. Zato je ono znak i oruđe njegove istine, pravednosti i svetosti, konačnoga sinovstva i dovršenja svega u Kristu. Ista teološka logika uvrštena u naš gornji misaoni slijed daje i sljedeći nalog: u ne-bratstvu također se krije jedno očitovanje, i to onoga što Bog *ne želi*. Zato je i ono znak Božje spasenjske volje pod vidom Božjega strpljenja, vjernosti, dobrote i nadasve milosrđa, ali i znak njegova posljednjeg suda i konačne osude.<sup>40</sup>

Time nismo iscrpili sve ono što nam za kršćansko bratstvo kazuje Kristovo vazmeno otajstvo, ovdje posebno razmatrano u događaju križa. U svojoj slobodi i u svojoj grješnosti svaki se čovjek može zatvoriti božanskom sinovstvu i Kristovu bratstvu. No, snagom Kristove zastupničke egzistencije, koja svakog zastupljenoga prethodno i neovisno iznutra preobražava, čovjek zatvaranjem ne prestaje biti stvorenje na sliku Kristovu koje je otkupljeno njegovu milošću i uvijek pozvano božanskim pozivom. Drugim riječima, onaj koji se *pokazuje* kao ne-sin i ne-brat, i u svojoj slobodi tako živi, snagom Kristove zastupničke žrtve na križu ne prestaje biti sin i brat u svom identitetu novoga čovjeka u Kristu. Zbog Kristova križa i u njegovu svjetlu možemo ustvrditi da se biti-ne-brat ne pokazuje tek kao jednostavna mogućnost, nego nam, realno i spasenjski, dolazi kao »nemoguća mogućnost«.<sup>41</sup> Pod tim vidom, oni koji stoje onkraj otvorenih granica kršćanskoga bratstva, istom milošću prožeti, postaju *drugi* brat koji je, zajedno s prvim bratom, prinesen na drvu križa i unešen u Božju ljubav. Ne-brat postoji kao drugi brat koji je – milošću Božjom – pridružen prvom bratu, ujedinjen s njim te na razne načine biva upravljn i pri-

---

<sup>39</sup> Tako se prosuđuje u: P. O'CALLAGHAN, »God is Love«: Divine Paternity and Christian Brotherhood in the Theology of J. Ratzinger, u: *PATH* 6(2007.) 1, str. 79.-93., ovdje str. 83.-85.

<sup>40</sup> Usp. H. U. von BALTHASAR, *La teologia di Karl Barth*, str. 200.

<sup>41</sup> Služimo se ovdje konceptom »nemoguća mogućnost«, kojom se u barthovsko-balthasarovskoj perspektivi predestinacije određuje čovjekov grijeh. Čovjek, unatoč grijehu, uvijek ostaje onaj koji je stvoren i otkupljen Kristovu milošću. Vidi *isto*, str. 205.-206.



pada kršćanskom bratstvu.<sup>42</sup> Prvi brat zato ne osuđuje drugoga brata u njegovoj udaljenosti i zalutalosti, nego moli za njega, nada se i trpi za njega. Štoviše, ljubi ga i služi mu po nalogu djelotvorne i stvarne misije, postajući za njega put povratka u Očevu kuću.<sup>43</sup> Izabranje prvoga brata i ovdje je potvrđeno kao poslanje prema drugomu bratu, čija je sudbina predana u ruke prvomu bratu.<sup>44</sup> To se, dakle, poslanje, u svjetlu zastupničke egzistencije Isusa Krista, ostvaruje kao zastupanje drugoga brata i kao takvo je najdublji smisao kršćanskoga bratstva te znak i sredstvo jedinstva cjelokupnog ljudskoga roda, u kojem postoji samo jedna granica – ona između Stvoritelja i stvorenja (usp. Kol 3,10-11).<sup>45</sup>

Kršćansko bratstvo u sebi uvijek je jednako i istodobno *communio* i *missio*. Kristova braća moraju biti ujedinjena kako bi postali *jedan* brat, koji u svojem poslanju brine i živi za *drugoga* brata. Biti i postajati *sin u Sinu* i *brat u Bratu* događa se u kršteniku snagom Duha Svetoga. Gdje je Duh, vez ljubavi Oca i Sina koji je istovremeno vez Krista i njegove braće, ondje je Crkva i sva milost.<sup>46</sup> Po njegovu posvećenju i djelovanju kršćansko bratstvo, na svojem putu konačnoga suobličenja Isusu Kristu, teži da se njegovo bratsko *mi* uključi u *ti* jedinorođena Očeva Sina, postajući tako *jedno* u njemu i *jedan brat* za sve ljude. Kršćansko je bratstvo zato uvijek i bitno Crkva i Crkva je zato uvijek pravo kršćansko bratstvo. Ako je Crkva kao sakrament, odnosno znak i sredstvo jedinstva s Bogom i jedinstva cijelog ljudskoga roda,<sup>47</sup> čija je »zadaca vidljivo-javno prikazivanje spasenjske volje Božje pred licem povijesti«,<sup>48</sup> onda je ona konkretna povijesno-spasenjska forma ostvarenja božanskoga sinovstva i kršćanskoga bratstva na zemlji te zametak njihova konačnog ostvarenja u Kraljevstvu Božjem. Stoga krštenje i euharistija, kao događaji Crkve,

<sup>42</sup> Prema: II. VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi* (21. XI. 1964.), br. 13, u: *Dokumenti*, KS, Zagreb, 72008. (= LG). U teologiji se bratstva, dakle, ne zaboravlja da je Crkva otajstvo koje nadilazi sasvim vidljivu stvarnost. Usp. H. de LUBAC, *Katoličanstvo*, 77.

<sup>43</sup> Usp. J. RATZINGER, *Kršćansko bratstvo*, str. 77.-80.

<sup>44</sup> O mogućnostima i sposobnostima kršćanskoga bratstva u svijetu različitosti vidi u: D. VUKOVIĆ, *Kršćansko bratstvo u svijetu kulturalnog i religijskog pluralizma*, u: *Vjesnik* 142(2014.)1, str. 35.-42.

<sup>45</sup> Usp. J. RATZINGER, *Kršćansko bratstvo*, str. 59. O zastupništvu druge braće kao najdubljem smislu Crkve utemeljenom na Kristovoj zastupničkoj egzistenciji, unutar okvira koji je postavio K. Barth, vidi u: *Isto*, str. 72.-81.

<sup>46</sup> Usp. IRENEJ LIONSKI, *Adversus haereses*, III., 24, 1, u: *Sources Chrétiennes*, sv. 211, Cerf, Pariz, 1974., str. 474.

<sup>47</sup> LG, br. 1; »Čovječanstvo je jedno, svojom božanskom strukturom jedno, a poslanje je Crkve da ljudima, koji su izgubili svoje rodno jedinstvo, to jedinstvo ponovo uspostavi i dovrši.« H. de LUBAC, *Katoličanstvo*, str. 67. O otkupljenju kao ponovnoj uspostavi (preobrazbi) izgubljenoga nadnaravnog jedinstva vidi više u: *Isto*, str. 48s.

<sup>48</sup> J. RATZINGER, *Kršćansko bratstvo*, str. 88.

po kojima se čovjek rađa za božanski život te se začinja i događa kršćansko bratstvo u povijesti, Crkvu trajno određuju kao gramatiku teološkoga razumijevanja i prihvaćanja kršćanskoga bratstva.

Vratimo se još jednom etičkom krajoliku kako bi zaključili prijedeni put. Kršćani su snagom svojega poziva prvotno pozvani na iskazivanje *bratske* ljubavi prema svojoj pravoj braći (usp. 1 Pt 2,17), ali istodobno trebaju iskazivati ljubav prema svima, čak i prema neprijateljima i progoniteljima (Lk 6,15; Mt 5,44). Prema tomu, očito je da se u prvoj zoni etičkoga bitka ljubav usmjerava prema izravnoj braći. Ali se ona time nužno i još snažnije pretače u ljubav prema svima. Time je i druga zona etičkoga bitka ispunjena pravom bratskom ljubavlju, a partikularnost kršćanskoga bratstva – koje i dalje poznaje dualnost – po Kristovu prinosu svih ljudi u žrtvi križa postaje potvrđeno kao univerzalno. Što je, dakle, granica jasnije prisutna, time se pokazuje kao bolje prevladana. Pod vidom dviju međusobno isprepletenih dijalektičkih perspektiva kršćanskoga bratstva – njegove ujedinjujuće dinamike i njegove univerzalne usmjerenosti – spasenjsko značenje Kristova križa i njegove zastupničke egzistencije možemo sažeti na sljedeći način: učinak spašenosti u Kristu jest ujedinenost *braće*, a ujedinenost *braće* na temelju spašenosti vodi spašenosti i *ne-braće*.

Time smo došli do zaključnoga dijela u kojemu želimo istaknuti određene perspektive koje se otvaraju pred teologijom bratstva kakvu nam je ponudio Joseph Ratzinger.

### Umjesto zaključka

*Kršćansko bratstvo spasenjska je univerzalna stvarnost.* Biti i postajati brat u drami povijesti spasenja ne igra drugu ulogu. To je čovjekova odrednica dana već u redu stvaranja. Osobni Bog koji stvara i ljubi svakog čovjeka temelj je jedinstva ljudskoga roda i njihova bratstva. No, jer je »kršćanska novost više preobrazba nego stvaranje«, <sup>49</sup> ontološki temelj bratstva otkriva nam se tek u redu spasenja. Bog je svakog čovjeka predodredio i izabrao za savez i zajedništvo s njim, te ga je zato stvorio i pozvao božanskim pozivom. Bratstvo, koje se time uspostavlja, a koje je Bog na poseban način označio izabranjem Izraela, u utjelovljenom, raspetom i uskrsлом Kristu zadobilo je svoj konačni spasenjski temelj i smisao. Spasenjski poziv na sjeđinenje s Kristom, i po njemu s Ocem u Duhu Svetomu, jest poziv na sinovstvo u koje je otajstveno uvijek uključeno i bratstvo. Identitet spašenoga čovjeka zato je uvijek identitet *sina u Sinu* i *brata u Bratu*. Bez toga korijena nema nade i ohrabrenja za stvarnu ujedinenost čovječanstva u samom sebi, a povijest vjere prestaje biti

---

<sup>49</sup> H. de LUBAC, *Katoličanstvo*, str. 72.

ono što je uvijek bila – povijest bratstva.<sup>50</sup> Bez toga korijena kršćansko je bratstvo prepušteno određenju koje polazi od, kako ga se tada vidi, suprotnoga tabora i time gubi svoje istinsko značenje.

*Kršćansko bratstvo ekleziološka je stvarnost.* Spasenje je djelo ujedinjenja i pomirenja čovječanstva, a time i suprotstavljenosti braće i onih koji to nisu, u raspetom Kristu na križu. Prostor toga ujedinjenja i pomirenja na zemlji jest Kristova Crkva kao »objektivno-reprezentirajući nastavak Kristova zamjeničkog zauzimanja za druge«. <sup>51</sup> Zato je Crkva, snagom i milošću svojega utemeljitelja, jedino bratstvo koje uključuje sve i ne isključuje nikoga, »tako da ono što se jedanput za spasenje svih izvelo, postigne tijekom vremena svoj učinak u svima«. <sup>52</sup> U njoj izravno stoji pravi brat, koji ispovijeda istu vjeru i uzima udijela na istom euharistijskomu kruhu. Euharistija, susret Krista i braće, postaje trajnim izvorom i stvarnom snagom djelatne ljubavi kojom se ostvaruje kršćansko bratstvo i poslanje za jedinstvo cijeloga ljudskoga roda, koji se u njoj zastupnički prinosi Ocu. <sup>53</sup> Crkva također uzvraća Kristu kada postaje prostor u kojem zastupnički stoje i svi ljudi kao »moguća braća« <sup>54</sup>, kao *malo manje braća* ili *premalo prava braća*, koja već jesu braća po Kristovu križu i koja su, istom milošću prožeta i po poslanju Crkve, sposobna to postati. Spasenje kao ujedinjenje i pomirenje Krist nastavlja nuditi upravo po poslanju Crkve, u kojoj se bratstvo u Kristu, određeno za sve, ostvaruje na jedinstveni i početni način. Kršćansko bratstvo uvijek uključuje – ali i neprovjerljivo nadilazi – ono što je konkretno vidljivo kao bratstvo, jer je u njemu uvijek Bog taj koji spašava i ujedinjuje. Stoga, nužno isticanje granica kršćanskoga bratstva ne vodi dijalektici koja isključuje i zatvara bratstvo nego služi da prvotna ljubav prema izravnom bratu čini snažnijima ljubav i poslanje prema svima. Drugim riječima, kršćansko bratstvo objavljuje se kao jedino istinsko univerzalno bratstvo, koje uključuje temeljnu logiku bratstva, ali se pritom granice bratstva ne razumiju dualistički nego dualno. Tako vidljiva dualnost dvaju zona – paradoksalno<sup>55</sup> – stoji u službi istinskoga univerzalizma te postaje spasenjski značajnom i za onoga koji nije postao bratom.

*Kršćansko bratstvo teološka je kategorija.* Teologija kršćanskoga bratstva postaje plodna perspektivama i horizontima te čisti ustaljenu praksu i dominantna razumi-

<sup>50</sup> Usp. FRANJO, *Lumen fidei*, enciklika, KS, Zagreb, 2013., br. 54.

<sup>51</sup> J. RATZINGER, *Kršćansko bratstvo*, str. 87.

<sup>52</sup> II. VATIKANSKI KONCIL, *Ad gentes. Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve (7. XII. 1965.)*, br. 3, u: *Dokumenti*, KS, Zagreb, 2008. (= AG).

<sup>53</sup> Usp. LG, br. 7. Vidi više u: J.-M. R. TILLARD, *Eucaristia e fraternità*, OR, Milano, 1969.

<sup>54</sup> Usp. R. REPOLE, Crkva, klica jedinstva, u: *Communio* 40(2014.)120, str. 4.-13., ovdje str. 7.

<sup>55</sup> »Paradoks nije kontradikcija. Paradoks je u tomu što ne vidimo kako povezati dvoje.« I. GOLUB, *Milost. S predavanja*, KS, Zagreb, 1997., str. 72.

jevanja samo ako ostane teologijom i ne spusti se na razinu gole antropologije. Za kršćansko bratstvo kao teološku temu presudno je, dakle, imati i razvijati *teološku teologiju*, koja ostaje takvom samo kad u središte svojih promišljanja stavlja živog i osobnog Boga trojstvene ljubavi.<sup>56</sup> A u tom se središtu ne može bez propitkivanja što je za bratstvo svih ljudi Bogu milo i što je njega dostojno.

---

<sup>56</sup> O programu »teološke teologije«, koji podsjeća teologiju na njezinu glavnu temu, vidi: W. KASPER, *Bog Isusa Krista. Tajna trojedinog Boga*, UPT, Đakovo, 1994., str. 27.-32.; 470.-471. Usp. također: T. MATULIĆ, *Nevjera i vjera u četiri oka. Maske bogova u svjetlu vječne mladosti Božjega lica*, GK, Zagreb, 2012., str. 524.-526.

## CHRISTIAN BROTHERHOOD AS BEING SAVED AND UNITED

**Boris Vulić\***

### **Summary**

*Brotherhood simultaneously unites and divides people. In the impossibility of discovering a true unifying principle, brotherhood becomes either abstract, and therefore insignificant, or ideological, and therefore dangerous. Both directions lead to the disappearance of true brotherhood from people's lives. Following the thought of Joseph Ratzinger, the main thesis of the article is that the Christian brotherhood is the only true, universal and permanent unity of people. The prologue of such understanding is the Old Testament theology of election, at the center of which is man's salvational share in Christ's Sonship and his brotherhood with all people. Therefore, God's Fatherhood and Christ's salvation of all people are precursory strengths of Christian brotherhood. In this perspective, the duality between brothers and those that are not is shown in the service of true universalism. The direct brothers – in the light of the cross of Christ – recognize their election as agency and mission to the non-brothers. This confirms Christian brotherhood as a real unity of mankind, and thus as a foundational theological category in understanding Christ's gift of salvation and the mission of His Church.*

**Keywords:** *Christian brotherhood, the unity of mankind, divine adoption, the cross of Christ, the Church, Joseph Ratzinger.*

---

\* Dr. sc. Boris Vulić, Catholic Faculty of Theology in Đakovo, J. J. Strossmayer University of Osijek, P. Preradovića 17, p.p. 54, 31400 Đakovo, Croatia, vulic@me.com